

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi

BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

ISSN: 2717-6584

Türk Kültüründe On Beş Sayısı ve On Beşi Geleneği

Number Fifteen And Tradition Of Fifteen In The Turk Culture

DOI: 10.58646/bengi.1229395

Özlem Ünalın *

Özet

Doğumdan başlayarak insan yaşamının her döneminde ve genel olarak insan hayatında sayılar önemli bir yere sahiptir. Türk kültüründe özellikle üç, yedi, dokuz ve kırk sayıları etrafında çeşitli inanışlar gelişmiştir. Formel rakamlar olarak bilinen bu tür sayılar Türk mitolojinde yer almış; destanlarda, masallarda ve efsanelerde sıkça kullanılmıştır. Formel özellik gösteren bu sayıların dışında yine Türk kültüründe ve halk inanışlarında önemli yeri olan başka sayılar da mevcuttur. Söz konusu bu sayılardan biri de on beştir. Fiziksel ve ruhî birtakım değişikliklerin olduğu bu yaş, erlik yaşı olarak da nitelendirilir. Destanlarda on beş yaş kahramanlık yaşı olarak geçer. Belli bir olgunluğa ve fiziki görünümüne sahip olan kahraman, on beş yaşındayken çeşitli mücadelelere katılır ve bunlarda üstün başarı gösterir. Kızlar on beş yaşındaki görünümüyle ve davranışlarıyla şiirlere, türkülere ve mânilere konu olur. Anadolu kültüründe belli ayların on beşinci günleri, on beş günlük süreçler ve zaman dilimleri de önemli bir yer ihtiva eder. Doğum, evlilik ve ölüm âdetleri çerçevesinde on beş gün önce veya sonra yapılması gereken uygulamalar ve gelenekler vardır. Halk takviminde belirli ayların on beşinci

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozlemunalan@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5345-6499.

Atıf/Citation: Ünalın, Ö. (2023). Türk Kültüründe On Beş Sayısı ve On Beşi Geleneği. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (1), 61-81.

günlerinde çeşitli şenlikler tertip edilir. Bazı yörelerde ramazan ayının on beşinci günü çeşitli etkinliklerle kutlanır. Aynı zamanda on beş rakamı, Türk halk hekimliğinde bazı tedavilerin ve kürlerin uygulanma süresidir. Bu çalışmada yaştan güne on beş sayısı çevresinde gelişen uygulamalara ve inanışlara yer verilmiştir. On beş sayısının Türk kültürü içindeki önemi ortaya konulmuştur. Mânilerde, türkülerde, hikâyelerde, masallarda ve yaş destanlarında on beş yaşa bağlı durumlar tespit edilmiştir. Dede Korkut kitabında geçen on beş yaşın özellikleri ve on beş sayısı ile ilgili diğer hususlar analiz edilmiştir. Doğum, evlenme ve ölüm merasimlerinde on beş sayısı çevresinde uygulanan çeşitli ritüeller belirlenmiştir. Şaban ve ramazan ayı gibi dinî günlerde on beşinci günün belirli özellikleri saptanmıştır. Bu konuda Bayburt'ta gözlemlenen on beşi geleneğinin Azerbaycan'ın İsmaili Bölgesi'nde de yaşatıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada literatür taraması ve veri analizi yapılmış, konuyla ilgili olan kaynaklar taranmış, on beş sayısı çevresinde gelişen inanışlar, uygulamalar, âdetler vb. veriler incelenmiştir. Elde edilen bilgiler tasnif edilerek konunun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: On Beş, Gelenek, Türk Kültürü, Dede Korkut, Ramazan.

Abstract

Starting from birth, numbers have a crucial place in every period of human life in general. In the Turkish culture, a variety of beliefs have developed especially around numbers three, seven, nine and forty. Such numbers which are known as formal numbers were included in the Turkish mythology and were often used in epic tales, fairy tales and legends. Apart from these numbers which have a formal property, the Turkish culture and folk beliefs also attach importance to other numbers. One of these numbers is fifteen. This age which includes specific physical and spiritual changes can also be defined as age of manliness. In epic tales, age of fifteen is referred to as age of heroism. A hero who has a certain physical appearance and maturity joins a variety of struggles when he is fifteen and has outstanding success in these struggles. Fifteen-year-old girls have been mentioned in poems, folk songs and Turkish poems with their appearance and behaviors. In the Anatolian culture, the fifteenth day of certain months, as well as periods and time zones of fifteen days have a noteworthy place. Within the frame of birth, marriage and death customs, there are practices and traditions to carry out fifteen days before or after. In folk calendars, a variety of festivals are organized on the fifteenth day of certain months. In specific areas, the fifteenth day of Ramadan is celebrated with various activities. Also, number fifteen is the period of practicing specific treatments and cures in the Turkish folk medicine.

In this study, practices and beliefs that develop around the number fifteen from age to day are included. The importance of the number fifteen in Turkish culture has been revealed. Fifteen age-related situations have been identified in manis, folk songs, stories, fairy tales and age epics. The characteristics of the age of fifteen in the book of Dede Qorqut and other issues related to the number fifteen were analyzed. Various rituals applied around the number fifteen in birth, marriage and death ceremonies have been determined. Certain features of the fifteenth day have been determined in religious days such as Sha'ban and Ramadan. In this regard, it has been learned that the tradition of the fifteenth observed in Bayburt is also kept alive in the Ismaili Region of Azerbaijan. In the study, a literature review and data analysis were made, the sources related to the subject were scanned, the beliefs, practices, customs, etc. that developed around the number of fifteen data were analyzed. The information obtained was classified and the subject was evaluated.

Key Words: Fifteen, Tradition, Turkish Culture, Dede Qorqut, Ramadan.

Giriş

Sayılar, Sayılara insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren ihtiyaç duyulmuştur. İlk etapta çentik atma yöntemiyle geliştirilen eşleştirme işlemi, Pisagor'un sayı keşfiyle sistemli bir hâle gelmiştir. Ayrıca daha önceleri sayıların mistik özelliklerine dair gelişen inanışlar, Pisagor'la birlikte felsefi düşünce akımına dönüşmüştür. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca sayılara belirli manalar yükleyerek sayıların sembolik bir özellik kazanmasını sağlamışlardır. Bu da sayıların etrafında çeşitli inanışların ve pratiklerin gelişmesine sebep olmuştur. İnsanlar yaşamlarını sayılara göre düzenlemişler; doğumda, hastalıklarda, evlilik ve ölümle ilgili âdetlerde sayıların mistik özelliklerinden yararlanmışlardır (Yücel, 2011: 1-7). Geçmişten günümüze birçok medeniyet; bazı sayıların uğur, bazılarında uğursuzluk getirdiğine inanmıştır. Ayrıca bazı sayıların kutsal bir yönü olduğu düşünülmüştür. Sayılar bu özellikleriyle masallarda, destanlarda, hikâyelerde ve efsanelerde yer almıştır (Bozkurt ve Bozkurt, 2012: 718). Sayılara yüklenen anlam her inançta ve dinde farklı algılanmıştır. Özellikle Hristiyanlar on üç sayısını uğursuz olarak görmüşler ve bu sayıyla ilgili her türlü durumdan kaçınmaya çalışmışlardır (Schimmel, 1998: 225-230). Türk kültüründe de özellikle bir, üç, yedi, dokuz ve kırk sayıları formalistik olarak görülen sayılar arasında yer alır. İslamiyet öncesindeki inanç sisteminden ve Şamanizm'den kaynağını alan bu sayılar, zamanla İslami bir işlev de yüklenerek Türk kültürünün içine yerleşmişler ve böylece ayrıcalıklı duruma gelmişlerdir. Bu sayılara yüklenen dinî, büyüsel ve geleneksel nitelikler bunların etrafında çeşitli örf ve âdetlerin oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu sayıların uğur getirdiğine inanılır. Bu sayılar bilerek veya farkında olmadan insan davranışlarını etkiler ve Türk insanının gündelik yaşantısına tesir eder. Dua okunurken üç defa okunup üflenir, türbe etrafında üç kez dolaşılır, dilek tutulurken üç dilek tutma hakkı verilir. Dünya; yer, gök ve yer altı olmak üzere üç bölümden oluşur, masallarda gökten üç elma düşer (Çıblak Coşkun, 2010: 74). Yedi rakamı da haftanın yedi gün olmasından İstanbul'un yedi tepe üzerine kurulu olmasına kadar Türk kültüründe ve yaşantısında önemli olmuştur. Yedi rakamı üzerine gelişen inanışlar, İslami birtakım kaidelerle güçlendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzerine indirilmesi, cuma namazının yedi farz olması, Kâbe'nin yedi kez tavaf edilmesi bu duruma örnek verilebilir (URL-1) Çeşitli hastalıkları tedavi etmek için yedi evden nesne alma, yedi düğüm atma, yedi dağdan ot toplama, merhumun arkasından yedi yemeğini verme yedi sayısı etrafında gelişen ritüellere örnek verilebilir (Ünalın, 2021: 341). Benzer

şekilde kırk sayısı da Türk kültüründe ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Doğumdan sonra anne ve bebeğin kırkı çıkarılır. Bu işlem için genellikle kırk taş toplanır. Doğum ve ölümden sonra kırk mevlidi yapılır. Oğuz Kağan destanında Oğuz kırk günde büyür. Destan ve hikâyelerde kırk yiğit ve kırk kız motifi ile karşılaşılır. Ölünün vefatının kırkıncı gününde kırk yemeği verilir (Güvenç, 2009: 87-92). Formel bir özellik gösteren bu sayıların kullanımıyla ilgili örnekleri artırmak mümkündür.

Antik Çağ'dan günümüze önem arz eden sayılardan biri de on beştir. On beş sayısı bazı medeniyetlerde "aysal gücün doruk noktası olarak" görülmüş ve bu sayının kutsal bir özellik gösterdiğine inanılmıştır. "15, ilk 5 tamsayının toplamı, 2 kutsal sayının sonucu, yani 3x5 olduğu için, önemli bir matematiksel ve dinsel anlama da sahiptir. On beş, daha önemli İhtar sayısı 5'ten türetildiği ya da Babil'de en yüksek gök tanrısının sayısı olan 60'ın dörtte biri olduğu için İhtar'a göre kutsal bir sayıdır." (Schimmel, 1998: 234). Türk kültüründe ise on beş sayısı; üç, yedi, kırk sayıları gibi formel bir özellik göstermeyip kutsal bir nitelik taşımasa da çeşitli âdetlerde ve uygulamalarda on beş sayısıyla sıkça karşılaşılır. Ayın on beşi, ramazan ayının on beşinci günü ve on beş yaş başta olmak üzere Anadolu kültüründe on beş sayısı etrafında gelişen bazı uygulamalar mevcuttur. Doğum, evlenme ve ölüm geleneklerinde on beş gün öncesinden veya on beş günden sonra gerçekleştirilen çeşitli âdetler vardır. Anadolu'nun bazı yerlerinde ramazan ayının on beşinci günü özel bir yer ifade eder. Bazı hastalıklar on beş günde tedavi edilir, hazırlanan karışımlar ve ilaçlar on beş boyunca tüketilir. On beş yaş ise insan yaşamının önemli yaş basamaklarından biridir.

Bu çalışmada Anadolu kültüründe on beş sayısının kullanım özelliklerine yer verilmiş Anadolu'nun bazı yerlerinde uygulanan on beşi geleneğinden söz edilmiştir. On beşinci yaşın özellikleri; mânilerde, hikâyelerde ve türkülerde bu yaşın ele alınış biçimleri anlatılmıştır. Geçiş dönemlerinde on beş sayısının yeri üzerinde durulmuş halk hekimliği uygulamalarında ve halk takviminde bu sayının kullanım özelliklerine değinilmiştir. Bu çalışmayı gerçekleştirmek için geçiş dönemleri, halk hekimliği, ramazan gelenekleri, halk inanışları ve sayılar üzerine literatür taraması yapılmıştır. Doküman analizi gerçekleştirilerek bu konularla ilgili yayımlanmış tezler, kitaplar ve makaleler incelenmiş ve bunlarda yer alan on beş sayısı ile ilgili veriler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda da Türk kültüründe on beş sayısı beş madde altında değerlendirilmiştir.

1. Geçiş Dönemlerinde On Beş Sayısının Yeri

On beş sayısı etrafında gelişen inanışlar, uygulamalar, gelenek ve görenekler doğumdan ölüme yaşamın bütün evrelerinde karşımıza çıkar. Bunlar yöreden yöreye farklılıklar gösterebilir. Bitlis'te bebeğin kırklama işlemi bebeğin doğumunun on beşinci ve otuz sekizinci gününde olmak üzere iki kez yapılır. Bebeğin on beş kırkı, *küçük kırkı* olarak da nitelendirilebilir. Bir beze, okunmuş kırk âdet nohut veya fasulye sarılır. Bu bez, bebeğin yıkama suyunun içine atılır. Dualar eşliğinde anne ve bebek yıkanarak bebeğin *on beş kırkı* tamamlanır (Ergöz, 2019: 136). Siirt'te bebeğin doğumundan önce bebek çeyizi hazırlanır ve doğumdan on beş gün sonra bebeğin çeyizi yakın akrabalara sergilenir (Karakaş, 2020: 26). Diyarbakır Terkan'da çocuğa belli yaş basamaklarında kurban kesilir. Bu doğrultuda çocuk yedi ve on beş yaşına ulaştığında çocuğu, hastalık ve kötü ruhlardan korumak için ona iki kez kurban adanır (Tanrıkulu, 2017:14). Doğumla ilgili âdetlerde ayın on beşine dair çeşitli inanışlar vardır. Samsun'un Çarşamba İlçesi'nde kadın ayın on beşinde dolunay olunca eşiyle birlikte olursa doğacak çocuğun güzel olacağı düşünülür (Yıldırım, 2019: 34). Amasya'da kadınlar âdet günlerinden sonraki ilk on beş gün içinde hamile kalırsa çocuklarının kız olacağına, on beşinden sonra hamile kalırsa da çocuklarının erkek olacağına inanılır (Kalay, 1998: 163). Tosya'da da hamile kadın ayın on beşinde aya baktırılır. Bu ritüelle doğacak çocuğun ay gibi güzel ve parlak olacağı söylenir (Karabüber, 2017:41). Çarşamba'da çocuğun göbek adı doğunca, asıl adı ise çocuk on beş günlük olunca verilir (Yıldırım, 2019: 34). Kırgız ve Kazak Türkleri'nde de çocuğun adı çocuğun doğumundan on beş gün sonra konulur (Acıpayamlı, 1992: 4). Gaziantep'te yenidoğan bebeklere *yedi döşeği* adı verilen bir yatak hazırlanır. İlk çocuk oğlan olursa yedi döşeği on beş gün sonra yapılır (Yüksel, 2007: 125). Zile'de de on beş yaşına kadar çocuklarda nazarın etkili olacağı düşünülür (Şenesen, 2015: 600). Alanya'da eskiden on beş yaşına gelen kızlara *tellik giyme* veya *baş bağlama* adı verilen bir merasim yapılmış ve bu merasimde davet edilen misafirler eşliğinde, genç kızın başına *tellik* adı verilen süslü bir örtü bağlanmıştır. Tellik giyme merasimi genç kızın artık çocukluktan genç kızlığa geçtiğini ve evlenme çağına geldiği gösteren bir gelenektir (Ünalın, 2022b: 182; Yıldız, t.y.: 195).

Anadolu'da düğün hazırlıkları genellikle düğüne on beş gün kala başlar. On beş öncesinden resmî nikâh kıyılır, düğün alışverişine çıkılır, davetiyeler dağıtılır ve yemekleri yapacak aşçılar ayarlanır (Güleç Düzgün, 2019: 56-61). Gaziantep'te düğünden

on beş gün önceki perşembe günü erkek tarafının kadınları terziyi de alarak kız evine esvap biçmeye giderler. Esvap biçme gününde geline çeşitli elbiseler ve yatak takımları kesilir (URL-2). Tokat'ta yüzük takma merasiminden on beş gün sonra erkek tarafı kız tarafının kadın akrabalarını davet eder. Erkek tarafı da çeşitli hazırlıklar yaparak kız evine ziyarete gider. Bu ziyarete *on beşine gitmek* denilir. On beşine gidildiğinde geline terlik, çorap, elbise vb. hediyeler götürülür. Ayrıca evlerde hazırlanan pişiler, lokum, bisküvi vb. yiyecekler de ikram edilmesi için kız tarafına iletilir (Çinpolat, 2009: 64). Bitlis'te söz kesiminden on beş gün sonra nişan tarihini kararlaştırmak için kız evine *on beş görmeye* gidilir. On beş görme ziyaretine damadın ailesi ve yakınları gider ve geline çeşitli hediyeler götürülür (Ergöz, 2019: 170). Siir'te de nişandan sonra düğüne kadar her on beş günde bir kız evine ziyaret gerçekleştirilir (Taşpınar, 2006: 88).

Düğün bittikten sonra da evlilikle ilgili âdetler son bulmaz. Düğünden on beş gün sonra yerine getirilen çeşitli gelenek ve görenekler vardır. Sivas'ta düğünlerde bazı komşu kadınlar oğlan evine sini gönderir. Sini gönderen kadınlar düğünden on beş gün sonra peştamal hamamına davet edilir. Burada geline değerli bir peştamal hediye edilir. Gelin de kayınvalidesine ve diğer kadınlara ikramda bulunur. Buna *on beş hamamı* da denilir (Demren, 2011: 624). Bitlis'te düğünden on beş gün sonra kız evi, gelini görmeye gider (Ergöz, 2019: 191). Elâzığ'ın Baskil ilçesinde gelin düğünden sonra on beş gün evden çıkmaz ve on beş günün sonunda gelin ve damat gelinin ailesine el öpmeye giderler. Buna *on beşine gitme* adı verilir (Kıyak, 2005: 42). Baskil'de on beş gün evden çıkmayan gelinin başında yedi renkli bir tülbent bulunur. On beş günün sonunda bu tülbent gelinin başından alınır (Kızılaslan, 2019: 54). Elâzığ'ın Keban ilçesinde de bu türden el öpme geleneği vardır ve bu gelenek *onbeşe gitme* olarak adlandırılır (Sertkaya, 2012: 148). Siirt'te düğünden on beş gün sonra gelin bir geceliğine baba evine yatmaya gider (Taşpınar, 2006: 96).

Geçiş merasimlerinin son basamağını teşkil eden ölüm olayında da on beş sayısı çevresinde gelişen uygulamalar dikkate değerdir. Tokat'ta merhumun defnedilmesinden sonraki on beş gün, her sabah namazından sonra topluca mezarlığa gidilerek ölünün kabri başında dua edilir. Bu dua etme geleneği on beş gün sürer (Çinpolat, 2009: 96). Bitlis'te ıskat işlemi için ölen kişinin yaşı hesaplanır ve borcu ona göre belirlenir. On beş yaş ölünün reşit olma yaşı olarak kabul edilir ve öldüğü yaştan on beş çıkarılarak merhumun yaşı ve borcu tespit edilir (Ergöz, 2019: 256). Tunceli'de ölünün vefatının yedinci ve kırkıncı gününde olduğu gibi on beşinci gününde de yemek verilir. Küçük baş hayvan

kesilerek etiyle hayır yemeği ikram edilir (Taş, 2019: 74). Anadolu’da biri vefat ettiğinde taziye evi veya varsa taziye çadırı on beş gün boyunca açık kalır ve cenaze sahipleri on beş gün evden ayrılmazlar (Güleç Düzgün, 2019: 101). Diyarbakır Terkan Yöresi’nde ölenin yaşına göre yas tutma süresi değişir. Ölen kişi yaşlı ve saygın biriye yas tutma süresi on beş güne kadar uzar (Tanrıku, 2017: 113). Sivas’ta birinin ölümünden on beş gün sonra akrabalarından biri cenaze sahiplerini ölü hamamına götürür veya komşulardan biri merhumun kadın yakınlarını evine götürerek onların yıkanmasını sağlar (Örnek, 2000: 225). Bu işlemden sonra yas sona erer. Azerbaycan’da da yasa on beş yaşın üzerindeki kişiler katılabilir (Kadirzade, 2005: 89).

2. Halk Edebiyatı Ürünlerinde On Beş Sayısının Kullanımı

Türk kültüründe on beş yaş çocukluktan genç kızlığa ve delikanlılığa geçişte bir eşik olarak görülür. On beş yaşın bu özelliği destanlara, hikâyelere, türkü ve mânilere de konu olmuştur. Hikâyelerde “devletlü oğuldan yiğitliğe geçiş belirli bir kırılma noktasında gerçekleşir. Bu kırılma noktası ise genellikle hikâyelerde on beş yaş olarak verilir. Bu dönemde belirli bir hüner göstermeden önce meydanda aşık oynayan çocuk, güç ve akıl birlikteliğine dayanan mücadeleden sonra yiğit olarak nitelendirilir.” (Çetinkaya, 2015: 80). Dede Korkut kitabında da on beş yaş çocukluktan ergenliğe geçişte önemli bir basamak olarak görülür. Ayrıca bir olaydan diğerine geçerken zamanın çabuk geçtiğini belirtmede beşerli yaş basamakları kullanılır ve on beş yaşa vurgu yapılır. Geçiş formeli ile kahraman on beş yaşına getirilir. Örneğin Pay Püre’nin oğlu Bamsı Beyrek; beş yaşına, beş yaşından on yaşına, on yaşından da on beş yaşına girer (Ergin, 1997: 118). Dede Korkut hikâyelerinden *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi*’nde Dirse Han’ın oğlu on beş yaşına girdiğinde Bayındır Han’ın boğasını öldürür ve bu yiğitliğinden dolayı Dede Korkut ona Boğaç adını verir. Bu olaydan sonra da Boğaç Han kırk yiğitle birlikte babasını kırk adamdan kurtarır (Ergin, 1997: 89-91). Bu davranışıyla Dirse Han daha on beş yaşındayken ideal bir delikanlı ve evlat profili çizer. Aynı şekilde *Pay Püre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi*’nde Pay Püre’nin oğlu on beş yaşındayken baş kesip kan döker. Bunun üzerine Dede Korkut ona Bamsı Beyrek adını verir (Ergin, 1997: 8). *Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi*’nde de Yigenek on beş yaşına girdiğinde bir yiğit olur ve babası Kazılık Koca’yı tutsaklıktan kurtarır (Ergin, 1997: 199-205). Bu örneklerden anlaşılacağı üzere Dede Korkut hikâyelerinde on beş yaş çocuğun kahramanlık göstermesi ve ad almasında bir eşik

niteliğindedir. On beş yaş çocuğun büyüdüğünü ve kahramanlık yapacak çağa geldiğini gösteren bir evredir. Bu yaş Dede Korkut hikâyelerinde yer alan tutsaklıktan kurtarma motifinin işlev kazanmasında da belirleyici bir rol oynar. Hikâyelerde kurgu gereği kahramanlık macerası, on beş yaş ve civarında başlar ve tutsaklıktan kurtarma görevi de bu yaşlarda verilir. Anlatılarda bu yaşa genellikle vurgu yapılmış ve bu yaşlarda kahramanlık gösterecek oğlun önceki yaşamı hakkında çok fazla bir bilgi verilmemiştir (Karakaş, 2013: 1870-1878). Bey Böyrek hikâyesinin Çanakkale varyantında kahraman on beş yaşına ulaştığında bir ninenin su dolu testisini kırar. Kadın, Bey Böyrek'e bedduada bulunarak onun Akkavak Kızı'nın hışmına uğramasını diler. Bunun üzerine kahraman Akkavak Kızını alabilmek için on beş yaşındayken gurbete çıkar ve çeşitli imtihanlardan geçer (Alptekin, 2016: 191; Özer, 1982: 24-27).

Bamsı Beyrek destanının bazı varyantlarında on beş sayısı kızın tasvir edilmesinde ve yaşını belirtmede kullanılır. Erzurum varyantında Bey Böyrek'in gözünden Akkavak Kızı'nın tasviri yapılırken kızın ayın on dördü, günün on beşi gibi güzel olduğu söylenir (Gökoğlu, 1936: 82). Kırgız varyantında Ay Çolpan ile Kün Çolpan on beş yaşında ay gibi parlak ve güzel birer peri kızıdır (Üçay Şentürk, 2013: 215). Dede Korkut hikâyelerinin varyantlarında kahramanlar genellikle on beş yaşına geldiklerinde evlenmeye başlar. On beş yaş hem fiziksel hem de psikolojik manada gelişimin tamamlandığı ve bülüğ çağının sona erdiği bir dönemdir. Kahramanların gelişimi bu yaşlarda tamamlandığı için evlenme çağı da on beş yaş olarak verilir (Alptekin, 2016: 191). Bey Böyrek on beş yaşında kale zapt etmek istediğini söyleyince babası gurbete çıkmasını engellemek için onu on beş yaşında nişanlar (Kızıltuğ, 1997: 15-16). Kırgız varyantında kahramanlar, Canış ve Bayış on beş yaşına geldiklerinde bir dağın tepesindeki gölde Ay Çolpan ile Kün Çolpan'ı görürler ve bu kızlarla evlenirler (Üçay Şentürk, 2013: 241, 215).

Dede Korkut kitabında on beş, yaş bildirmenin dışında miktar ve zaman bildirmek için de kullanılmıştır. Bamsı Beyrek destanının Kırgız varyantında "Belkıs kendi üzerine gelen Kalmaklardan on beşini öldürür." (Üçay Şentürk, 2013: 349). Pertev Naili Boratav'ın 1982 yılında traskribe ettiği Bey Böyrek varyantında Oğuz ülkelerinden çıkan şehzade, Engerus Şehri'ne on beş günde varır. Ayrıca Kamuran Şah, Engerus Kralıyla seferi olduğunu söyleyerek on beş güne kadar askerlerin toplanmasını emreder (Alptekin, 2016: 405; Boratav, 1982: 161,181).

Şah İsmail hikâyesinde on beş yaşına gelen kahramana dervişin tembihi sebebiyle ad verilmez bu nedenle de çevresidekiler çocuğa Atsız Bey derler. Bazı varyantlarda çocuk on beş yaşına geldiğinde eğitim gördüğü yerden çıkıp ava gitmek ister. Bunun üzerine padişah meclisi toplayıp çocuğa ad konulmasını söyler, o sırada derviş gelir ve çocuğa Şah İsmail, taya da Kamer Tay adını vererek ortadan kaybolur (Alptekin, 2016: 206). Bayburt'ta Muhammed Hanefi'yle ilgili anlatılarda Muhammed Hanefi'nin kahramanlık yaşı on beş olarak verilmiştir. “Muhammed Hanefi'nin yaşı on beş olunca savaşa katılmak istemiştir. Babası Hazreti Ali ise oğlunun harbe gitmesini kabul etmemiş fakat onun arzusuna da karşı gelememiştir. Bunun üzerine Hazreti Ali bir gün oğlu ile Düldül'e binip harp etmeye gitmiştir.” (Ünalın, 2014: 124).

On beş yaşla ilgili hususlar diğer halk edebiyatı ürünlerinde de görülür. On beş yaş bir kız çocuğunun büluğ çağına eriştiği, fiziki birtakım görünümüne ulaştığı ve genç kızlığa geçtiği yaş evresidir. Aynı zamanda on beş yaş eskilerin tabiriyle sevdalık yaşıdır. Eskiden Anadolu'nun birçok şehrinde on beş yaş genç kızların evlenme yaşı olarak görülmüştür (Sertkaya, 2012: 113). Bu durum, Şereflikoçhisar'da “on beş yaşında kız ya erde ya yerde gerek” sözüyle ifade edilmiştir (Ateş, 2010: 199). Bu yaşlarda belli bir bedensel görünümü alan genç kız, bu yönüyle çevredekilerin de dikkatini çeker. Bu kıza türküler söylenir, mâniler yakılır. On beş yaş ihtiva eden bu türkülerin en güzel örneklerinden biri de *Hey On Beşli Türküsü*'dür. Kaynaklarda bu türkünün Çanakkale cephesine giden ve 15'liler olarak bilinen, 1315 (1897-1898) doğumlu gençler için yazılmış bir ağıt olduğu yer almıştır. Tokat ve çevresinden tespit edilen varyantlar üzerine yapılan araştırmalar ise türkünün bir ağıt değil oturak havası olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu türkünün Tokat varyantı ise şu şekildedir:

“Hey on beşli on beşli

Tokat yolları taşlı

On beşliler gidiyor

Kızların gözü yaşlı.” (Kurt, 2018: 343). Bazı türkülerde acının büyüklüğünü ve gözyaşının çokluğunu belirtmek için on beş mendil eskittim/çürüttüm vb. ifadeler kullanılır. Bu türden bir ifade *Mendil Bağladım Yandan* türküsünde:

“Mendilim yeke yeke

Ben düştüm gurbet ele

Onbeş mendil çürüttüm

Gözyaşım sile sile” şeklinde dile getirilmiştir (Kan, 2014: 65, 90).

Âşık şiirinde âşıkların bir kısmı söyledikleri yaş destanlarında, yaş basamaklarının özelliklerinden söz ederken on beş yaşın özelliklerine de yer verirler. Âşıklara göre on beş yaş sevda çağıdır, babaya asi olma dönemidir, bir kızın gönüllere yâr olma zamanıdır. Bir kız on beş yaşına ulaştığında evden süzülerek çıkar, kokular sürünür ve kızın elinden ayna düşmez (Ünalın, 2022a: 659-660). Doğan Kaya da *Yaşnameler* isimli kitabında yer verdiği yaşname metinlerinden yola çıkarak yaşlar dizinini oluşturmuştur. Burada yaşname numarasını göre şairlerin on beş yaş hakkındaki tespitlerine ve düşüncelerine yer vermiştir. On beş yaş dizini, on beş yaşındaki kişilerin genel olarak o yaşlarda karşılaşılabileceği durumları, o yaşta şairlerin bizzat kendi yaşadıkları olayları ve on beş yaşındaki kızların fiziki ve davranış değişikliklerini içermektedir. Buna göre on beş yaşındaki kişilerin başına sevda düşer. Ala gözlü kız arzular. Akıl başta değildir. Aşk bağına gezer. Bu yaş ata binme dönemidir, cahillik çağıdır. On beş yaşındaki kızlar dudu dilli, sırma tellidir. Sözleri şeker gibidir. Yüzü ayı, gözleri ise feneri andırır ve kaşına doğru sürmeler çekilir. Güzellerin içinde kendilerini belli eder. Gizli kaş atar ve görenin aklını alır. Bazı şairler on beş yaşında feleğin zulmünü görmüştür. Bazılarının gözleri ağlamaktan pınar olmuştur (Kaya, 2004: 58-60). Anadolu'nun birçok yerinde söylenen mânilerde on beş yaş sevgiliyle ve sevdayla ilişkilendirilir.

“Karpuz kestim yiyen yok

Halimi soran diyen yok

On beşinde yâr sevdim

Gözün aydın diyen yok.” (Ankışhan, 2013: 59). Örneği verilen bu Bingöl mânisinde sevgilinin yaşı on beş olarak verilmiştir. Bu mâninin bir benzeri Adana'da söylenmektedir:

“Ekin ektim çöllere

Yoldurmadım ellere

On beşinde yâr sevdim

Sevdirmedim ellere.” (Uğurlu, 2018: 496). On beş sayısı yaş dışında para miktarı, sayı ve gün olarak da mânilerde kullanılmıştır. Aşağıdaki mânide on beş sayısı para miktarını belirtir:

“Mendil aldım *on beşe*

Yudum serdim güneşe

Senin yârin gül ise

Benimki de menevşe.” (Uğurlu, 2018: 556). Mânilerde on beş sayısının kullanımına dair çok sayıda örnek bulunur.

On beş sayısı masalarda da çok çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Masalarda sihirli yiyecekleri yiyenler veya içenler gençleşir ve on beş yaşına döner. *Mehmet Bey* masasında padişahın can elmasından yediğinde on beş yaşına döneceği söylenir (Boratav, 2001: 96). *Askere Giden Kız* masasında Leyli kısırağının getirdiği sudan içenlerin on beş yaşında bir delikanlıya dönüşeceği ifade edilir (Sakaoğlu, 2002: 302). Bu tür masalarda on beş yaş bir nevi gençlik yaşı, insan güzelliğini simgeleyen en güzel dönem olarak yer alır. Bazı masalarda da masal kahramanı kamuflej olmak için on beş kat giyinir ve soyunur. *Giysi Yılan Bey* masasında Yılan Bey’in, on beş kat soyunduktan sonra güzel bir delikanlı olduğu ortaya çıkar (Seyidoğlu, 1975: 153). Masalarla ilgili bu örnekleri artırmak mümkündür.

3. Halk Hekimliği Uygulamalarında On Beş Sayısı

Halk hekimliği uygulamalarında on beş sayısı ile sıkça karşılaşılır. Hazırlanan kürler ve yapılan tedaviler hasta tarafından on beş gün boyunca uygulanır veya hasta on beş gün sonra şifa bulup iyileşir. Örneğin Çorum’da kansızlığı tedavi etmek için koyun gözü ve yanık otu kaynatılarak on beş gün boyunca içilir. Dizlerdeki ağrıyı azaltmak için de ağrıyan dize kaz yağı sürülür ve sabahtan akşam kadar sarılı olarak kalır. On beş gün boyunca bu işlem yapılır (Tozlu, 2017: 64,70). Kırık ve çıkık tedavilerinde rahatsızlığın olduğu bölge on beş gün sarılı kalır. On beş günün sonrasında sargı açılır. Boyun

fitıklarında da zeytinyağında bekletilmiş alabalık on gün boyna sarılır ve daha sonraki on beş günde düzenli egzersiz önerilir (Ünalın, 2021: 105, 111). Bayburt'un Kırkpınar köyü, her yılın mayıs ayında ortaya çıkan on beş gün gezinip sonra yuvalarına giren yılanlarıyla bilinir. Bu yılanların on beş gün boyunca şifa verdiği inandır. Çeşitli rahatsızlıkları olan kişiler, Kırkpınar köyüne giderek bu yılanları hastalıklı bölgelerine koyarlar ve bu şekilde tedavi olacaklarına inanırlar (Topçu, 1991: 12). Halk hekimliği tedavilerinin yer aldığı metinlerde de tedavi veya iyileşme süresi on beş gün olarak geçer. Behçet Mahir tarafından anlatılan Köroğlu Destanı'nda Köroğlu, Kırat'ın sırtına merhem sürer ve on beş gün içinde Kırat'ın sırtı iyileşir (Kaplan vd., 1973: 207).

4. Halk Takviminde On Beş Sayısı

Anadolu'da *ağustosun on beşi yaz, on beşi kış* şeklinde söylenen bir atasözü vardır. Bu sözle ağustos ayının hem sıcak hem de soğuk geçeceği ifade edilir. Tokat'ta da ağustos ayının ilk on beş gününün yaz, ikinci on beş gününün ise kış aylarına tekabül edeceğine inanılır. Ağustosun son on beş gününe bakılarak kışın soğuk veya ılıman olacağına dair öngöründe bulunulur (Çinpolat, 2009: 141). Manavgat'ta ağustos ayının on beşinden sonra kırk dalgaya yatma ritüeli uygulanır (Şimşek, 2013: 446). Kırşehir'de Şubat'ın on beşinde *Ayı Gezmesi Şenlikleri* yapılır. Köy halkı birbirine haber vererek şenliği ilan eder. Köylülerden biri ayı kılığına sokularak köyde gezdirilir (Uğurlu, 2018: 151). Tekirdağ'da kışın kadınlar arasında on beş günde bir *Örfene Gecesi* tertip edilir ve eğlence düzenlenir (Uğurlu, 2018: 152).

5. Ramazan Âdetleri Çevresinde On Beş Sayısı ve On Beşi Geleneği

Ramazan ayının müjdecisi olarak görülen Beraat Gecesi, Şaban ayının on beşinci gecesinde kutlanır. Bu gecede Allah'ın rahmet kapılarını açılacağına ve Müslümanların günahlarının affedileceğine inanılır (Gökçe, 2018: 143). Siirt'te ramazana on beş gün kala her evden odun ve çalı toplanarak bunlarla büyük bir ateş yakılır ve bu ateşin üzerinden atlanarak ramazan ayının gelişi kutlanır (Karakaş, 2020: 77). Anadolu'nun bazı şehirlerinde ramazan ayının on beşinci gününde ramazan davulcuları, mâni söyleyerek ev ev dolaşırlar ve bahşiş toplarlar (Emeksiz, 2003: 180). Sinop'ta ramazanın on beşinci gününden itibaren her akşam *helesa* adı verilen ev gezintilerine çıkılır. Mâniler eşliğinde evlerden yiyecekler toplanır, bir bayram ve şenlik havasında geçen helesa geleneği günümüzde de canlı bir şekilde devam ettirilir (Oğuz vd., 2012: 11).

Bayburt'ta *on beşi geleneği* olarak adlandırılan ve geçmişten günümüze canlı bir şekilde yaşatılan bir gelenek vardır. Bayburt'ta yediden yetmiş herkesin hatıralarında yer edilenen bu gelenek, yalnızca Bayburt'un kendi halkı arasında değil, Bayburt'ta çalışan/görev yapan ve başka şehirlerden olan kişiler tarafında da uygulanır. Ramazan ayının on dördünü on beşine bağlayan akşamda mahallenin ve köyün çocukları toplanarak ev ev dolaşırlar ve on beşi hediyelerini isterler. Ramazan ayının on beşi yaklaştığından marketlerde, bakkallarda on beşi hazırlığı yapılır. Kutu kutu çikolatalar, fıstıklar, bisküvi ve şekerlemeler marketlerin girişlerine konulur. Bu ürünlerde çeşitli indirimler yapılır. Herkes evine kutuyla veya büyük paketler hâlinde çikolata, bisküvi vb. yiyeceklerden alır. Çocuklar ve gençler on beşinin olduğu gün iftardan sonra on beşi gezisine çıkarlar. Elleri poşetlerle, on beşi mânileri söyleyerek ve “on beşii, on beşii” diye bağırarak evlerin kapılarına vururlar. Kapıyı açan ev sahipleri de çocuklara *gaga* adı verilen ve önceden hazırlanan çikolata, şekerleme ve fıstıklardan verirler. Toplama işlemi bittikten sonra herkes elindeki yiyeceği döker. Kimin ne aldığına bakılır, bu yiyecekler birlikte yenilir ve sonrasında da herkes evine dağılır (Ünalın, 2022b: 170). Geçmişten günümüze ufak değişiklikler gösterse de bu gelenek günümüzde de varlığını sürdürür. Eskiden on beşinde her mahallesinin gençleri bir merdiven, kilim ve çuval kullanarak temsili bir deve hazırlamışlar ve sözde deveyle on beşi toplamaya çıkmışlardır. Kapı önlerine gelen gençler şu mânileri söyleyerek ev sahibinden on beşi hediyelerini istemişlerdir:

“Elimi attım zırzıya
Zırza elimi gapmıya
On beşimi vermiyen
Gocasıynan yatmıya” (Temuçin, 2010: 112-113).

“Bugün on beşi aga
Gaga aldın mı gaga
İster misin kismetten
Dişe bir şeyler dege

Bugün on beşi eze
Hayıf ettik üveze
Leblebi iğde yerdik

Olaydı taze taze

Bugün on beşi bibi

Gelmezden torba dibi

Elin gitmiyor vere

Kuruyemişçi gibi

Bugün on beşi abi

Akide alıp tabi

Babama versem hemen

Eder ihtiyar hapı

Bugün on beşi bacı

Sanki dünyanın acı

Gibi davranır bana

Betireden çok acı

Bugün on beşi hala

Sahipsin onca mala

Gagadan bana kaldı

Bunlar mı kala kala

Bugün on beşi ođul

İster ver, verme sağ ol

Boğulursan demiş ki

Derin gölde hep boğul.” (Ünalın, 2022b: 93-94).

Bayburt'ta on beşi geleneğinin olduğu akşam, tatlı bir telaşe ve heyecan yaşanır. Herkes evinde ne varsa kapısına gelen kişiye ikram eder. Çikolata ve şekerleme dışında bazı kişiler börek ve baklava yaparak çocuklara ikramda bulunurlar. Ayrıca maddi durumu müsait olanlar on beşine gelen çocuklara harçlık da verirler (Yıldızoğlu, 2019: 132). Bu geleneğin benzeri Azerbaycan'ın İsmaili Bölgesi'nde de uygulanır. Burada ramazan ayının on beşi bayram havasında geçer. Komşular ve akrabalar toplanarak büyük iftar sofralarında buluşurlar. Çocuklar iftardan sonra yüzlerine maske takıp mâniler söyleyerek

evleri tek tek dolaşırlar. Söyledikleri mânilerle evlerden bahşış ve yiyecek toplarlar. Topladıklarını kendi aralarında iftar yaparak yerler ve bir kısmını da ihtiyaç sahibi kişilere dağıtırlar. Bu geleneğe İsmaili Bölgesi'nde *orucun on beşi* adı verilir ve bu gelenek her yıl ramazan ayının on beşinde devam ettirilir. Çocuklar “orucun on beşinde geldim size, kazanın kazmagını (yağlı dibini) verin bize, ay ersin ersin ersin, Tanrı muradın versin, her kim bize pay verse oğlu kızı sağolsun” şeklinde bir mâni söylerler. Ayrıca bölge halkı ramazanın on beşinci gününde ihtiyaç sahiplerine erzak yardımında bulunulur. Maneviyatı artanlara çeşitli hediyeler verirler (URL-3). Bayburt'ta ramazan ayı, düğün ile nişan arasına rast gelirse ramazanın on beşinci günü damadın kadın akrabaları kız tarafına giderler. Geline altın ve çeşitli hediyeler götürürler. Sahura kadar eğlenip sahur yemeğini kız evinde yedikten evlerine dönerler. Bu geleneğe de yine *on beşi* adı verilir (URL-4).

Sonuç

Geçmişten günümüze birçok medeniyet belli sayılar etrafında çeşitli inanışlar geliştirmişler ve bu doğrultuda bazı sayıların uğur veya uğursuzluk getirdiğine inanmışlardır. Sayılara yüklenen sembolik değer, toplumdan topluma değişmekle birlikte bazı sayılar etrafında ortak inanışlar ve uygulamalar da gelişmiştir. Türk kültüründe sıkça karşılaşılan ve formel bir özellik gösteren bir, üç, yedi, dokuz ve kırk rakamları aynı zamanda birçok ritüelin ve geleneğin de kaynağını teşkil eder. Sayılarla ilgili inanışların temeli en eski insanlık tarihine kadar uzanır. Türk kültüründe ise İslamiyetten önceki inanışlar ve Şamanizm sayılarla ilgili inanışların kökeni oluşturmuştur. Türk kültüründe formel bir özellik göstermeyen fakat önemli yeri olan başka sayılar da vardır. On beş sayısı söz konusu sayılardan biridir. On beş yaş, insanoğlunun gençlik çağını ifade eder. Çocukluktan genç kızlığa ve delikanlılığa geçiş dönemidir. On beş yaşına gelen kızlar ise serpilip güzelleşir. Vücudu şekil almaya başlar. Bu yönüyle de çevresindekilerin ilgi odağı olur. On beş yaş bu yönleriyle manilere ve yaş destanlarına konu olmuştur. Yaş destanlarında âşıklar on beş yaşındaki kızın fiziki ve ruhi özelliklerine yer vermişlerdir. Ayrıca on beş yaşındaki kişilerin genel özelliklerinden veya on beş yaşında kendi başlarına gelen çeşitli hadiselerden söz etmişlerdir. Masallarda masal kahramanları on beş yaşında bir genç kıza veya delikanlıya dönüşebilir. Ayrıca masallarda kamufraj olmak için on beş kat giyinme ve soyunma motifi yer alır.

On beş yaş destanlarda yiğitlik çağıdır. On beş yaşa ulaşan delikanlı kahramanlıklar yapar ve ad alır. Yakınlarını esaretten kurtarır. Bunun en güzel örneklerine Dede Korkut kitabında rastlanılmıştır. Şah İsmail hikâyesinde ve Muhammed Hanefiyle ilgili anlatılarda kahramanların on beş yaşına dair özelliklerine yer verilmiştir. Türk halk hekimliğinde bazı hastalıkların tedavileri on beş günde tamamlanır. Şifa niyetine kullanılan ilaçlara, kürlere ve içeceklere on beş gün devam edilir. Kırık, çıkık, burkulma ve yaralanmalarda yaralı bölge on beş gün sarılı tutulur. Köroğlu Kırat'a sürdüğü merhemle Kıratı on beş günde iyileştirmiştir.

Doğum, evlilik ve ölümlle ilgili inanışlarda ve âdetlerde on beş sayıyla ilgili çeşitli uygulamalar mevcuttur. Doğum öncesinde çocuğun görünümüyle ilgili inanışlarda ayın on beşiyle ilgili inanışlar mevcuttur. Anadolu'nun bazı şehirlerinde olduğu gibi Kırgız ve Kazaklar arasında da çocuğun adı doğumdan on beş gün sonra verilir. Evlilikle ilgili özellikle düğünden on beş gün sonra gerçekleştirilen ziyaretler mevcuttur. On beş yaş; ıskat işlemlerinde, yas stutma süresinde önemli bir yer ihtiva eder. Tunceli'de ölünün vefatının on beşinci gününde de ölü yemeği verilir. On beş sayısı dinî günler açısından da dikkat çekicidir. Şaban Ayı'nın on dördünü on beşine bağlayan gece, Berat Kandili olarak kutlanır. Bayburt'ta ve Azerbaycan'da ramazan ayının on beşinci gününe bağlanan akşamlarda on beşi geleneği devam ettirilir. Halk takviminde bazı ayların on beşinci günlerinde gelişen çeşitli etkinlikler bulunur. Ayrıca ağustos ayının ilk on beş gününün yaz, ikinci on beş gününün kış geçeceğine ve bu dönemdeki hava koşullarının kış mevsiminin belirleyicisi olacağına inanılır. Hayatımızın her noktasında bir şekilde yer alan tüm sayılar gibi on beş sayısı da günlük yaşantımızı etkiler, hayatımıza ve davranışlarımıza yön verir.

Kaynakça

- Alptekin, A.B. (2016). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, M. (2016). *Bamsı Beyrek Destanı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri IV, Gelenek, Görenek, İnançlar*, Ankara: Ofset Repromat Matbaası, s.1-14.
- Ankışhan, G. (2013). *Bingöl Geleneksel Kültüründe Evlenme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Ateş, C. (2010). *Şereflikoçhisar Monografisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Boratav, P.N. (1982). *Folklor ve Edebiyat I-II*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, P.N. (2001). *Uçar Leyli*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Bozkurt, K. ve Bozkurt, H. (2012). Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.1, S. 1. s.717-728.
- Çetinkaya, G. (2015). *Dede Korkut Hikâyeleri 'nde Semboller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çıblak Coşkun, N. (2010). Tahtacılarda Üç Sayısı ve Üçleme, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 56, s. 73-92.
- Çinpolat, S. (2009). *Karaçay Halk İnanışları ve Uygulamalarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Demren, Ö. (2011). Sivas Evlenme Geleneklerinin Sürdürülmesine Kadınların Rolü ve Bu Rollerini İcra Etme Biçimleri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Özel Sayı, C.1, s. 615-627.
- Emeksiz, A. (2003). *İstanbul Manileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ergin, M. (1997), *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eröz, R. (2019). *Bitlis'te Geçiş Dönemleri (Doğum- Evlenme- Ölüm)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.

- Gökçe, E. (2018). *Kocaeli/Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Gökoğlu, A. B. (1936). Bey Böyreğin Erzurum Varyantı, *Halk Bilgisi Haberleri*, Y.5, S. 54, s. 81-87.
- Güleç Düzgün, F. (2019). *Türk Kültür Tarihi Açısından Taşova'da Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Güvenç, A.Ö. (2009). Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, s. 85-97.
- Kadirzade, K. İ. (2005). *Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi*. Akt. Ahmet Doğan. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalay, A. (2001). Amasya İli Alan, Hasanbey, Şarklı, Karamustafapaşa Köylerinde Doğum Uygulaması, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Süreli Yayınlar Dizisi: 39, s.160-170.
- Kan, N. (2014). *Halk Türkülerinde Mendil*. Yayımlanmamış Lisans Tezi. 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Kaplan, M., vd. (1973). *Koroğlu Destanı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınlar.
- Karabüber, T. (2017). *Tosya Halk İnanışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Karakaş, R. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde “Tutsaklıktan Kurtarma Motifi” ve “Bey Oğulları” Arasındaki İlişki, *Turkish Studies*, C. 8, S.1, s. 1867-1879.
- Karakaş, R. (2020). *Güneydoğu Anadolu Halk İnanışları (Dicle Bölümü)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaya, D. (2004). *Yaşnameler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kıyak, A. (2005). *Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Kızılaslan, C. (2019). *Elâzığ Baskil İlçesi Monografisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kızıltuğ, F. (1997). Bir Bayburt Masalı: Bay Böyrek, *Tarla*, 97/3, s. 15-16.

- Kurt, N. (2018). Hey Onbeşli Ağlatmalı mı, Oynatmalı mı?, *Uluslararası Etnomüzikoloji Sempozyumu, Müzik ve Politika Sempozyum Bildiri Kitabı*, ed. Özlem Doğuş Varlı, Bursa: Etnomüzikoloji Derneği Yayınları, s. 327-348.
- Oğuz, M. Ö., vd. (2012). *Türkiye 'de 2011 Yılında Yaşayan Ramazan ve Kurban Bayramı Geleneksel Kutlamaları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özer, S. (1982). Çan'dan İki Halk Hikâyesi. *Türk Folkloru*, S.37, s. 24-27.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Schimmel, A. (1998). *Sayıların Gizemi*. Çev: Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Sertkaya, B. (2012). *Elâzığ Folklorunda Eski Türk İnanışlarının İzleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar-Metinler ve Açıklamalar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyatı Fakültesi Yayınları.
- Şenesen, İ. (2015). *Adana Halk İnançlarında Eski Türk İnanışlarının İzleri Karşılaştırma-İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Şimşek, A. (2013). *Manavgat Yöresi Halk İnanışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tanrıkulu, İ. (2017). *Diyarbakır'ın Terkan Yöresi Geçiş Dönemleri (Doğum, Sunnet, Evlenme, Ölüm) Âdet ve İnanışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Taş, S. (2019). *Tunceli'de Geçiş Törenleri: Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Taşpınar, İ. (2006). *Siirt İli ve Çevresi Yaygın Halk İnanışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Temuçin, A.K. (2010). *Bayburtlular (Dörtlemeler)*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Topçu, A. (1991). Kırkpınar Yılanları. *Gazi Bayburt 1 Aylık Yerel Belgesel Dergisi*, S.5, s.12.
- Tozlu, S. (2017). *Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.

- Uğurlu, M. (2018). *Adana Mâni Söyleme Geleneği ve Adana'da Söylenen Maniler (Derleme / İnceleme)*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Üçay Şentürk, Z. (2013). *Canış Bayış Destanı Moldobasan Musulmankulov Varyantı (Metin- Aktarma- İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünalın, Ö. (2014). *Bayburt'taki Ziyaret Yerleri ve Buna Bağlı İnanışlar*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ünalın, Ö. (2021). *Alanya'da Halk Hekimliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Ünalın, Ö. (2022a). Geçmişten Günümüze Âşık Şiirinde Yaşname Geleneği, 4. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları Sempozyumu 20-22 Ekim 2022 Tam Metin Kitabı*, ed. Ferit Yücebaş ve Özcan Tunçadam, Van: Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Yayınları, s. 641-668.
- Ünalın, Ö. (2022b). *Saziyla Sözüyle Bayburt Mutfak Kültürü*, ed. Ahmet Özgür Güvenç, Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Yıldız, İ. (t.y.). *Senir Beyliği ve Alanya Yörükleri*. Konya: Öz Hür Ofset.
- Yıldızoğlu, H. (2019). *Bayburt İli Halkbilimi ve Etnografyası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yıldırım, Z. (2019). *Dünden Bugüne Samsun-Çarşamba İlçesinde Geçiş Dönemleri (Doğum- Evlenme- Ölüm, Sünnet-Askerlik- Hac)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yücel, Ü. (2011). *Türk Halk İnanışlarında Sayılar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, D. (2007). *Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- URL-1: https://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/yardimci.pdf. (30.12.2022).
- URL-2: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/kulturatlasi/dugun-gelenekler660867>. (03.01.2023).
- URL-3: <https://www.facebook.com/watch/?v=668767089858162>. (04.01.2023).
- URL-4: http://www.bayburt.gov.tr/Bayburt_gelenekleri#:~:text=Tatl%C4%B1%20kahve%20ile%20d%C3%BC%C4%9F%C3%BCn%20aras%C4%B1na,Buna%20on%20obe%C5%9Fi%20denilir%20. (30.12.2022).